

Rapport 2018:18

Avfall Sveriges Utvecklingssatsning

ISSN 1103-4092

IVL Svenska Miljöinstitutet rapport nummer C336

DELA PRYLAR, YTA, BIL OCH TID

En vägledning till delningsekonomi
i kommunerna

AVFALL SVERIGE

Förord

Det här är en vägledning till rapport 2018:17 ”Dela prylar, yta, bil och tid. Delningsekonomi i kommunerna”. Rapporten syftar till att vägleda kommuner i hur de kan dela mera mellan sina verksamheter och med sina invånare både när det gäller yta, mobilitet, saker och data, tid eller kompetens för att minska sin miljöpåverkan och bidra till ett hållbart samhälle.

Vägledningen är skriven av Tova Andersson, Hanna Matschke Ekholm, Liv Fjellander, Steve Harris, Hanna Ljungkvist och Yuqing Zhang, samtliga vid IVL Svenska Miljöinstitutet.

Projektet har finansierats av Avfall Sverige och Stiftelsen IVL.

Malmö juni 2018

Maria Sigroth
Ordförande Avfall Sveriges
Utvecklingskommitté

Weine Wiqvist
VD Avfall Sverige

Sammanfattning

Delning handlar om att ge varandra tillgång till underutnyttjade resurser, som saker, ytor, transporter, tid, data eller kompetens. Det kan ske med eller utan vinstsyfte, privat eller kommersiellt och i de flesta fall utan ägarbyte. I Sverige finns en lång tradition och vana av att dela, både i grannskapet med tvättstuga, föreningslokaler och klädbytardagar, och samhälleligt med offentliga rum, kollektivtrafik och allemansrätt. Tilliten mellan människor är en av de högsta i världen enligt SOM-Institutet. Det gör steget att börja dela via nya tjänster och plattformar kortare. Intresset för delningsformer ökar hos invånarna. Det har skett flera normförändringar som ger delningsekonomin en skjuts. Att göra saker själv har fått högre status liksom att ta vara på saker. Prylar med en historia har fått ett uppgraderat värde och för allt fler unga är tillgång viktigare än ägande.

Det finns ett stort behov hos kommuner av erfarenhets- och kunskapsutbyte kring delningsekonomi. Att inspireras av varandra och få inblick i vilka framgångsfaktorer andra kommuner funnit, hur ekonomiska och juridiska problem lösts och hållbarhetseffekter följts upp.

Avfall Sverige och IVL Svenska Miljöinstitutet har tagit fram denna vägledning utifrån en kartläggning av vad som görs på kommunnivå, en enkätundersökning med cirka 30 svarande kommuner och intervjuer med åtta av dem. Det finns också en mer detaljerad rapport och en förteckning över delningsinitiativ för den som vill fördjupa sig.

Vi hoppas att den ska inspirera och ge handgripliga råd både för de kommuner som är i full gång och de kommuner som just ska börja jobba med delningsekonomi.

Innehåll

1. Om delning	2
1.1 Checklista	5
2. Vad kan vi dela?	6
2.1 Prylar	7
2.2 Yta	9
2.3 Transporter	11
2.4 Data/ tid/ kunskap	13
3. Drivkrafter och hinder.....	16
3.1 Drivkrafter	17
3.2 Hinder	19
4. Hur ska vi dela?	22
4.1 Kommunens roll	23
4.2 Framgångsfaktorer för olika strategier för delning	24
4.3 Delningens potential.....	30
5. Källor till mer inspiration.....	32

Cykelkök, Göteborg. Foto: Nina Wolf

1

Om delning

Delning handlar om att ge varandra tillgång till underutnyttjade resurser, som saker, ytor, transporter, tid, data eller kompetens. Det kan ske med eller utan vinstsyfte, privat eller kommersiellt och i de flesta fall utan ägarbyte.

Delningsekonomi definieras olika av olika aktörer. En del inkluderar bara den delning som sker mellan individer, en del bara de former där en digital plattform är basen, en del bara den delning som inte innebär att ägande skiftats. En del fokuserar på hållbarhetsaspekterna som underutnyttjade resurser och resursbesparing, medan andra fokuserar på de affärsmodeller delning öppnar för. Den här vägledningen vill inspirera till ökat delande av resurser inom kommunen. Därför har vi valt en bred definition och inkluderar både individer och organisationer som erbjuder system som underlättar för användare att dela, byta eller återanvända resurser med varandra, så att grannar delar utrustning i närområdet, odlare hittar tomtägare, eller matlagare får middagsgäster.

Kommuner erbjuder invånare och organisationer tillgång till lokaler, odlingsmark och verkstäder. Vissa kommuner erbjuder en plattform där invånare kan dela med sig av sina resurser till kommunens verksamheter, såsom läxläsning eller språkcafé. Andra kommuner erbjuder cykelpool, fritidsbank för fritidsutrustning eller underlättar för invånarna att dela mer med varandra genom klädbytdagar. Inom kommunernas verksamheter delas ofta resurser sinsemellan. Bilpoolen används av fler verksamheter fler delar av dygnet. Inredning från ett kontor görs om och används i en ny skola, eller att man delar lokaler eller maskiner mellan verksamheter. Framförallt delas transportmedel och ytor mellan kommunala verksamheter.

Internationellt växer intresset på lokal nivå där en mängd städer har insett potentialen i delningsekonomi som en del av hållbar utveckling och utropat sig till Sharing Cities. Det finns ett momentum för kommuner att vara med och utforma delningsinitiativen så att de bidrar både till nya företag och affärsmodeller, till ekonomisk och ekologisk resurseffektivitet samt till samhällsvinster i form av större jämlikhet, solidaritet, delaktighet, trygghet och gemenskap.

Staden ska informera och fungera rådgivande. Men vi har också en fantastisk möjlighet att vara pådrivare och möjliggörare. Vi ska använda våra "muskler", såsom ytor, kompetens och personal för att öka delande, återbruk och reparation. Vara goda förebilder och stimulerar bra produkter och tjänster genom våra inköp och kommunicerar varför vi gör det.
– Göteborgs Stad

Många kommuner har pågående delningsinitiativ men få har än så länge mål, strategi och ett samlat ansvar för området. Delning kräver ett förändrat sätt att tänka i de kommunala processerna. En viktig utgångspunkt är att ha god koll på vad som redan pågår runt om i kommunen och att föra dialog med olika aktörer så att kommunen kan tillgodose befintliga och framtida behov. Hur ser det ut idag? Vilka typer av delning ska vi satsa på? Vilka roller vill vi ta i relation till andra? Vem kan göra vad? Hur aktiva eller passiva vill vi vara? Vad prioriterar vi utifrån? Det kan skilja stort i förutsättningar för de olika typerna av delningsinitiativ både i form av vilka resurser de har tillgång till, hur långsiktiga de är och hur deras relation till användarna ser ut. Det innebär också att kommunens roll kan se olika ut.

1.1 CHECKLISTA

Sex frågor som kan guida kommunens arbete med delning. Frågorna kan vara ett stöd i att diskutera kommunens strategier och prioriteringar. Ta vara på de som är mest relevanta för er.

Hur ser det ut nu?

- Vad delas det i vår kommun idag?
- Vilka aktörer inom kommunen jobbar med delning?
- Vilka underutnyttjade resurser har vi inom kommunens verksamheter och i den offentliga miljön?

Vilka typer av delning handlar det om?

- Affärsdrivna initiativ?
- Underlättande plattformar med mellanhänder?
- Invånardrivna delningsinitiativ?

Vilka roller vill vi ta i relation till andra:

- Initiera egna initiativ?
- Samverka med andra i gemensamma initiativ?
- Underlätta för andras initiativ?

Hur aktiva eller passiva vill vi vara?

- Proaktivt och strategiskt utifrån kommunens uppdrag?
- Reaktivt där behov uppstår?
- Främst följa upp och utvärdera det som sker?

Vem kan göra vad?

- Vad behöver göras eller samordnas på kommunledningsnivå?
- Vilka förvaltningar och verksamheter har underutnyttjade resurser att arbeta med?
- Vilket stöd kan förvaltningar och verksamheter få?

Vad prioriterar vi utifrån?

- Det som skapar störst engagemang.
- Det som har störst hållbarhetseffekt.
- Det som är avgörande för att få annat att hända.
- Det som har vind i seglen just nu.
- Det som behövs men saknas.

Cykelpool, Göteborg. Foto: Tove Lund

2

Vad kan vi dela?

2.1 PRYLAR

En traditionell delning av prylar sker via bibliotekens utlåning av böcker och media. Många kommuner utvecklar nu utbudet så att man kan låna även andra saker som sällskapsspel och verktyg. Exempel på kommuner som arbetar med det är Göteborg stads Dela mera och Malmö Stads initiativ Garaget som även använder stadsområdesbiblioteket som mötesplats. I många kommuner har lokala initiativ samlat flera delningsfunktioner. I projektet Klimatsmart vardag i Örebro uppmuntrades Örebroare att göra små förändringar i sin vardag för att leva klimatsmart. Bland annat att låna saker, dela verktyg och att starta bytesbokhyllor på jobbet. I Göteborgs Stad och Stockholms stad har kommunen gått in och underlättat för användare att hitta delningsinitiativ genom Smarta kartan där man kan se olika delningsinitiativ som cykelkök, bytesgrupper och klädbytdagar i städerna.

Exempel på prylar som delas:

- Fritidsutrustning. I många kommuner finns Fritidsbanken som fungerar som ett bibliotek med sport- och fritidsutrustning. Hur Fritidsbanken är organiserad skiljer sig åt mellan kommunerna, det kan vara idrottsföreningar, kommunen, svenska kyrkan eller andra organisationer som driver verksamheten. I Falköping samverkar kommunen med Sports for you som arbetar för att barn och unga ska bli föreningsaktiva. I Sundsvall finns Sportoteket som drivs av kommunen och stöds av bland annat det kommunala fastighetsbolaget och Sundsvalls slalomklubb.
- Skåpet Tage för förskolor. Ett initiativ från Karlstad från början som innebär ett ”klädbyttarskåp” utplacerat på förskolor för att underlätta för föräldrar att dela skor och kläder med varandra. I skåpet kan man både lämna eller hämta kläder eller skor.
- Fröbibliotek. I Ängelholms kommun kan medborgare låna fröer på våren och sedan på hösten lämna tillbaka dem till fröbiblioteket. På Stockholms bibliotek finns sticklings- och fröbyttarperioder.
- Fallfrukt. I Göteborg finns möjligheten att lämna frukt på återvinningscentraler som andra medborgare kan hämta för att äta. Den frukt som inte går att äta blir biogas.
- Re:Tuna är en återbruksgalleria där varor som lämnas på den intilliggande återvinningscentralen får nya ägare via butikerna i gallerian. Det som särskiljer Re:Tuna från andra återbruksinitiativ är att gallerian har byggts för att kännas som en vanlig galleria med vanliga butiker men att de till största del säljer varor för återbruk.

**En ny bormaskin
= 28 kg CO₂
= 33 delningar a 5 km.**

Många verktyg används sällan. Exempelvis används en bormaskin endast i cirka 18 minuter under sin livstid. Delning av saker som inte används så ofta kan innebära en betydande minskning av miljöpåverkan. Produktion av en bormaskin ger ett koldioxidavtryck på cirka 28 kg CO₂e. Att köra fem kilometer för att hyra en bormaskin skulle innebära att bormaskinen skulle kunna hyras 33 gånger innan det motsvarar utsläppen från produktion av en enda bormaskin. Alternativt skulle man också kunna köra 165 km för att nå samma mängd utsläpp av koldioxid. Om 33 olika personer hyr bormaskinen istället för att köpa en ny skulle det innebära en besparing på 924 kgCO₂e.

Kostnaden påverkar troligen intresset för att dela över tid. En användare som hyr bormaskin 6-7 gånger skulle kunna ha köpt sin egen bormaskin för samma pris som det kostar att hyra den. Om delningen ökar tillgång till verktyg kan det potentiellt innebära att mer lagas istället för att ersättas med nytt. Samtidigt finns det en risk att lättillgängliga verktyg bidrar till onödiga renoveringar som annars inte skulle ha utförts, vilket innebär större material- och energiförbrukning.

FIXOTEKET – NY KVARTERSNÄRA TJÄNST

Fixoteket öppnade i mars 2018 på fyra olika platser i Göteborg och drivs av Göteborgs Stad i samarbete med ett flertal aktörer inom det strategiska innovationsprogrammet RE:Source som finansieras av Vinnova, Energimyndigheten och Formas. På Fixoteket kan invånarna låna verktyg för att göra om och reparera prylar, exempelvis elektronik, möbler, kläder, och cyklar i Fixotekets verkstad. De kan även få låna hem vissa verktyg såsom borrar och symaskin. Det finns även bytेशörna där man kan lämna kläder, köksgeråd och andra prylar som man inte längre behöver, och ta med sig något annat i utbyte. Fixoteket anordnar också kvällsaktiviteter såsom klädbytarkväll och porslinsmålning. På två av de nyöppnade Fixotekten kan man även lämna in mindre volymer av farligt avfall, textilavfall, elektronikavfall och mindre mängder grovavfall.

goteborg.se/wps/portal/enhetssida/en-varld-utan-sopor/fixoteket

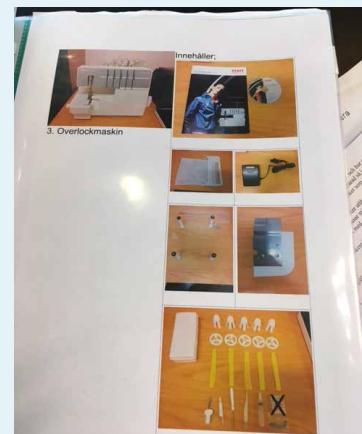

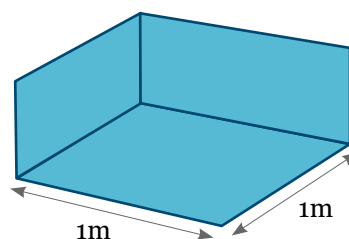
Foto: Karin Eriksson

2.2 YTA

Yta delas i olika former och på olika sätt både inom kommunal verksamhet och mellan kommun och invånare. De traditionella ytorna vi delar är samlingslokaler, arbetslokaler, gympahallar och badhus. Nya typer av ytor som ofta delas nu är kök och odlingsytor.

Exempel på ytor som delas:

- Det kommunala bolaget Olofströmshus erbjuder sina hyresgäster möjlighet att odla. De håller gemensamma djur för ökad trivsel (höns, getter) samt lokaler för möten.
- Bostadsbolaget Gävlegårdarna lånar ut pallkragar till sina hyresgäster för att kunna odla.
- I Mölndal har kommunen initierat att starta upp ett område med odlingslådor som alla kan anmäla intresse för. Kommunen står även för material samt hjälp för uppstart och överlämning till en odlarförening. Projektet syftar till att öka trivsel, främja integration och mötesplatser.
- FabLab (Fabrication Laboratory) i Umeå är en öppen verkstad med bland annat olika produktions- och prototypmaskiner, symaskiner och laserskärare. Alla är välkomna att jobba med sina idéer och projekt, material tar man med sig eller köper där.
- Mötesplatsen ReTuren i Malmö är en kvartersnära återbrukscentral där invånarna kan delta i workshops, möta andra Malmöbor över kaffe, lämna prylar man inte längre behöver såväl som att lämna miljöfarligt avfall. ReTuren är en del av STPLN.
- Göteborgs Stad samarbetar med Solikyl och har placerat ut kylskåp och skafferier där man får hämta eller lämna mat. Matraddare (volontärer) samlar också in och tar dit mat från mataffärer.
- Öppna ditt hem i Falun finansierades av kommunen och gick ut på att falubor som äger och bor i stora hus, eller har flera hus på sin tomt, som de kan hyra ut matchas ihop med nyanlända i syfte att skapa bättre förutsättningar för att bosätta sig i Falun och integreras i samhället.
- Hjärterum i Karlstad innebär att det kommunala bostadsbolaget försöker hitta hyresgäster som tillfälligt kan tänkas hyra ut delar eller hela sitt hem till studenter och nyanlända.
- I Los Angeles fungerar initiativet Free Lots Angeles som en länk mellan boende, organisationer, kulturutövare och beslutsfattare kring användandet av underutnyttjade platser i staden, där lediga ytor kan omvandlas till användbara platser för lokalt, vilket gett utrymme för nya affärsmöjligheter och gjort att ytor som varit potentiella tillhåll för kriminalitet omvandlats till någonting gemensamt och skapat engagemang lokalt.

**En kvadratmeter
= 309 g CO₂e**

Eftersom byggda lokaler finns under så lång tid handlar den största resurseffektiviteten om användning av befintliga lokaler. Utnyttjandegraden på kontor är vanligtvis 60-70 procent, vilket innebär att 30-40 procent av utrymmet är ledigt vid någon tidpunkt. En svensk studie kom fram till att ett aktivitetsbaserat kontor därför har en potentiell årlig minskning av elanvändningen på 46 procent jämfört med ett traditionellt kontor för samma antal medarbetare. Utsläpp av CO₂e minskar då med 46 procent från 625 kg CO₂ till 340 kg CO₂. Detta är extremt lågt för ett kontor, men beror främst på den svenska elmixens låga koldioxidintensitet.

När delad yta handlar om färre kontorsplatser spelar miljövinsten från färre eller delade möbler in. Inom flera kommuner har man interna hemsidor där förvaltningar och verksamheter genom annonser kan dela (köpa och sälja) till exempel möbler eller annan utrustning med varandra. Några exempel är Malmö (Malvin, via off2off), Stockholms stad (Stocket) Ystad (off2off) och Lerum (Möblerum). Även Danderyd (Reko), Järfälla (Återbruka) och Upplands Väsby (Reko) har liknande delningssystem via deras gemensamma avfallsbolag SÖRAB. För Malvin i Malmö sparades 174,2 ton CO₂e och 6,7 miljoner kronor in mellan maj 2013 och december 2014. Det finns stora fördelar med intern delning av möbler för kommuner. Hur stora fördelarna blir beror på energianvändning och växthusgasutsläpp från transporter och lagringsanläggningar.

PIXLAPIREN ÄR EN NY UNIK MÖTESPLATS

PixlaPiren är en del av stadsutvecklingsprojektet H+ i Helsingborg. Fram till 2035 ska det gamla hamn- och industriområdet på cirka en miljon kvadratmeter utvecklas till en ny attraktiv och hållbar stad. Genom PixlaPiren lånar Helsingborgs stad ut en stor yta på Oslopiren för att ge invånarna chansen att testa på sina idéer. Piren är indelad i rutor, även kallade pixlar, som är ungefär 10 x 10 meter. Invånarna kan där låna en ruta och göra valfri aktivitet under en period. Aktiviteter som funnits på piren är exempelvis volleybollplaner, grillplatser, odlingslådor och en skatepark.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/fritidsgardar-och-motesplatser/pixlapiren>

2.3 TRANSPORTER

Antal personbilar i trafik har ökat de senaste åren i Sverige. Det har även delandet av bilar, om än långsamt. Olika bilpoolstjänster har dykt upp på marknaden. Enligt en av dem, Sunfleet ersätter varje Sunfleet-bil fem vanliga bilar. I många kommuner finns det bilpooler som delas mellan förvaltningarna. Vissa kommuner som använder bilarna på dagarna delar dem på kvällar och helger med privatpersoner. I flera kommuner har man även liknande system för cyklar.

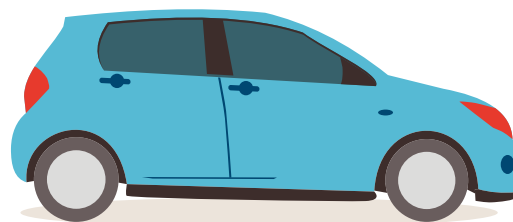
Samtidigt som vi minskar på den totala fordonsflottan kan vi öka tillgängligheten på fordon när det behövs. Om vi styr mot rätt transport vid rätt tillfälle så ökar tillgängligheten på bilen när man väl behöver den.

– Lunds kommun

Exempel på transporter som delas:

- Danderyd har handlat upp en bilpoolsleverantör. Den nyttjas dagtid av kommunen och är under kvällar och helger öppen för privatpersoner.
- I Lund (Lundahoj) och Göteborg (Styr och Ställ) kan man genom ett lånekort hyra cyklar som är utställda i staden.
- Det kommunala bostadsbolaget Mimer i Västerås erbjuder kunder två månaders gratis medlemskap i Sunfleet. Förhoppningen är att de boende kan se vilken fördel det är att vara med i en bilpool. De har även ett samarbete med VAFAB miljö och Cykel Access där övergivna cyklar samlas in, rustas upp och säljs vidare.

- En annan typ av utlåning finns i Halmstad och Växjö där man på cykelbiblioteket kan testa olika typer av cyklar, till exempel lådcyklar och elcyklar, för att prova på inför ett framtida cykelinköp. Även Helsingborg har ett cykelbibliotek där invånarna kan låna cykel i tre veckor.
- I flera städer finns det även cykelkök, till exempel i Stockholm (Bagarmossens cykelkök) och Malmö (Cykelköket i STPLN). Där erbjuds en gör-det-själv verkstad där man kan meka och lära av varandra samt använda reservdelar från gamla cyklar.
- Det kommunala bostadsbolaget i Umeå har konceptet Grönt parkeringsköp där byggherrar får en reduktion av p-normen kopplat till åtaganden som till exempel bilpool. Dessutom används pengar till en ”mobility management fond” som bland annat används till beteendepåverkan på arbetsplatsen kring mobilitet och resor. Att dela på bilarna skulle kunna innebära att det totala antalet parkeringsplatser skulle kunna minskas med upp till 30 procent.

**En delad bil
= 4-13 privata bilar.**

Enligt beräkningar kan 4 till 13 bilar ersättas för varje delad bil beroende på antalet användare som gör sig av med den egna bilen och antalet användare som skjuter upp att köpa en bil på grund av systemet.

Det finns en mängd positiva effekter från bildelning. Användare av bildelningstjänster använder ofta kollektivtrafik i större utsträckning än de med egen bil. I genomsnitt kör bildelare 27 till 43

procent färre mil årligen. I en undersökning gjorde 25 procent av användarna som var med i bilpool sig av med sin egen bil, medan ytterligare 25 procent sköt upp ett bilköp. I vissa fall kör människor som tidigare inte haft bil inledningsvis mer men det kompenseras oftast av minskad bilanvändning hos de deltagare i bildelningsprogrammet som tidigare ägt bil. En indirekt effekt av bildelning kan vara att deltagarna använder de sparade pengarna till ökad konsumtion.

SKJUTSGRUPPEN – EN IDEELL SAMÅKNINGSRÖRELSE

Skjutsgruppen har tillsammans med kommuner och landsting tagit fram ett samåkningsverktyg så att medborgare kan starta sina egna skjutsgrupper. Skjutsgruppen är en ideell samåkningsrörelse som finns över hela landet. Det finns internationella, nationella och lokala skjutsgrupper. På så vis kan transporter delas. Skjutsgruppen har även ett öppet system där aktörer är fria att hämta data för uppföljning. Detta gör att exempelvis kommuner kan se statistik över hur mycket invånarna samåker.

<http://skjutsgruppen.nu/>

2.4 DATA, TID OCH KUNSKAP

Digitala plattformar, tid och kompetens delas i ganska stor omfattning inom kommunerna. Framförallt har kommunerna digitala plattformar för bilpooler och cykelpooler. Plattformar underlättar, och är ibland en nödvändig förutsättning för att kunna dela. Avsaknaden av digitala plattformar försvårar delandet avsevärt, exempelvis behövs det för interna möbelhanteringssystem och bokningssidor.

Falun delar administrativa verktyg och tjänster såsom en inköpsportal samt upphandlingscenter med andra kommuner i länet. Falun har också gemensamt handlat upp samordnad varudistribution med de andra kommunerna i Dalarna gällande post, gods och livsmedel.

Att dela kunskap inom kommunen sker på ett naturligt sätt i att utbyta information och ta hjälp av varandra. Ett antal kommuner använder också en "förslagslåda" som verktyg för att främja bland annat delningsinitiativ och nyttja de idéer och den kunskap som finns inom verksamheten. I Helsingborg finns Idéslussen, det är en resurs för att göra det enklare att bidra till innovation i staden och stöd erbjuds i olika former för detta. I Eskilstuna finns Modern kommun och Modiga idéer, medarbetarna får där föreslå åtgärder där de ser att det kan göras en förbättring eller där kommunen kan spara pengar.

Ett annat exempel på hur kunskap och tid kan delas är när man tar fram stödverktyg. En viktig aspekt är att lära av varandra och av sådant som gjorts för att sedan skala upp, ett exempel är ramavtal. Då kan man stötta andra när man väl gjort det en gång, istället för att lägga tid på direkta upphandlingar. Här finns det behov av gemensamma verktyg och system som förenklar.

Många kommuner har initiativ som underlättar för invånare att dela tid med varandra i form av språkcaféer för nyanlända, läxläsningshjälp eller sällskap för äldre.

Flera städer i världen har provat på att involvera invånarna i budgetprocessen och prioriteringarna. I Cambridge i USA låter de för fjärde året invånare i samhället bestämma hur man ska använda en del (800 000 dollar) av den offentliga budgeten, som ett sätt att engagera invånare i stadsutvecklingen och säkra att budgeten speglar invånarnas prioriteringar. Förra året finansierades bland annat en offentlig toalett på Central Square, solpaneler för huvudbibliotekstaket, cykelreparationsstationer, en frysbil för att minska matsvinn, vattenflaskstationer och tvåspråkiga böcker för barn som lär sig engelska genom deltagande budgetering. På Västra Hisingen i Göteborg har man också provat medborgarbudget. Över 1100 röstade fram bland annat tjejrapp, fotbollsturnering och filmkvällar för den halva miljon som avsatts.

I den fullständiga rapporten, Rapport 2018-17, kan du läsa mer om vad som delas idag och de miljöbedömningar vi gjort.

GEMENSAM UPPHANDLING I DALARNA SKAPAR MERVÄRDE

Flera kommuner i Dalarna (Falun, Ludvika, Borlänge, Gagnef, Säter och Hedemora) har en gemensam upphandlingsverksamhet, placerad i Ludvika, för att underlätta samarbete kring upphandling. Kommunerna har bland annat upphandlat ett samdistributionsavtal för att få ett hållbart avtal med ekonomiska, ekologiska och sociala krav som skapar fler mervärden än lägsta pris. Inköpsportalen har fått både positiv och negativ kritik.

Det handlar om att kommunicera målbilden bakom lagen om offentlig upphandling och nyttan av portalen så att de anställda tillsammans hjälps åt att driva beteendeförändringar. Samtidigt som systemen behöver vara smidiga och kompetens finnas att tillgå som gör det enkelt att göra rätt.
– Faluns kommun

I Borlänge anställdes en logistiker som tog fram och följde upp behovs- och kostnadsanalyser för kommunen. Analyserna visade att en samordnad varudistribution resulterat i minskade utsläpp, minskade antal körda kilometer, tydliga miljökrav, krav på social hänsyn i transportavtalet, ökad leveransprecision, ökad trafiksäkerhet vid enheterna, ökad ramavtalstrohet och en fungerande affärsmodell. Kostnadsanalysen visade att transport och varuhanteringskostnader ökat med avtalet men att den samhällsekonomiska vinsten var större.

www.ludvika.se/upphandlingscenter/upphandlingscenter.4.126995bd13a2224320415b4.html

ReTuna, Eskilstuna. Foto: Lars Wiklund

3

Drivkrafter och hinder

3.1 DRIVKRAFTER

Att vara tydlig med varför kommunen ska dela ger arbetet en riktning och förtydligar argumenten för att involvera olika delar av de kommunala verksamheterna. På samma sätt är förståelsen för användares skilda drivkrafter en styrka för att kunna rikta delningsinitiativen till fler. Hur kan vi attrahera dem som delar för att ligga i framkant, respektive dem som vill dela för att andra gör det? Hur kan vi tilltala dem som gärna är med i en cykelpool av så skilda anledningar som ekonomi, miljö, hälsa eller en stund för sig själv?

Vi anser att delning ger synergier i vår kommun. Medborgare känner samhörighet, företag får möjlighet att mötas och bli inspirerade av andra goda exempel. Inom kommunen blir vi mer effektiva och sparar kostnader.
– Gävle kommun

Ekonomi

Enligt en undersökning från Nordea så delar hälften i första hand för att det är bra för den egna ekonomin, medan en tredjedel också ser värdet i att hushålla med våra resurser på ett hållbart sätt. Undersökningen visar på att fler är intresserade av att låna än att låna ut. Yngre är mer intresserade av att dela och intresset är större i storstäder där det är ont om yta, både i bostaden och i trafiken.

Inom kommunen ser vi att ekonomi ofta är en anledning till att starta delningsverksamhet. Det ger högre kvalitet på en bilpool som underhålls gemensamt av kompetent personal än om förvaltningarna sköter underhållet själva. Det ger bättre ekonomi att skapa ett kommunalt systemen för att dela möbler, än om varje förvaltning tar hand om sitt eget. Samtidigt är det sällan strategiskt och genomgående utan bygger på att enskilda personer sett möjligheter till resurseffektivisering. Få kommuner har beräknat delningens ekonomiska vinster. En anledning är att det saknas resurser i budget till sådana undersökningar och analyser.

Vi försöker hitta mer resurseffektiva arbetssätt genom cirkulär ekonomi och då är delningsekonomi en del av det. Det är framgångsrikt på många håll.
– Eskilstuna kommun

Hållbarhet

Malmö stads attitydundersökning till delning visar att hållbarhet och ekonomi är de främsta drivkrafterna hos invånarna.

Viljan att dela och utnyttja vilande resurser drivs också av det ökade intresset för hållbarhetsfrågor. Fler och fler människor blir medvetna om kopplingen mellan klimat och konsumtion och i takt med denna ökade medvetenhet tycker jag mig se att det växer fram en status i att vara resurseffektiv.
– Faluns kommun

Hälften av de svarande kommunerna i vår enkätundersökning ser ökad resurseffektivitet och miljö som de största anledningarna till att dela. Flera kommuner beskriver hur delningsinitiativ uppstått genom annat hållbarhetsarbete och enskildas engagemang nu resulterar i ett mer strukturerat stöd för delning. I Karlstad initierades delning som del av ett ambitiöst miljöarbete och nu har kommunen antagit ett mål om hållbar konsumtion. Även i Falun har delningsverksamheten växt fram ur en lång tradition av att jobba med hållbarhetsfrågor.

Bara ett fåtal har beräknat miljöeffekter av delning. Däremot ser flera kommuner en mer direkt effekt på sociala områden med samhällsvinster som delaktighet, integration, lokal samhörighet, jämställdhet och jämlikhet. Jämlikhet är en stark drivkraft till projekt som till exempel Fritidsbanken, även de som inte har råd att köpa dyr utrustning ska kunna delta i aktiviteter.

Digitalisering

Digitalisering har drivit på utvecklingen av delningsekonomin och möjliggjort nya konsumtionsformer. Dels genom att tillgängliggöra varor och tjänster, som när Hygglo matchar verktygsägare med användare eller Skjutsgruppen som koordinerar samåkning. Dels genom crowdsourcing av idéer, data eller finansiering, som när Minecraft och FN i Block by block samskapar städer eller Ifixit samlar lagningsmanualer online. Det kan också handla om dematerialisering som genom Spotify eller Netflix.

De deltagande kommunerna har kommenterat att delning ökar på grund av digitaliseringen och tillgängligheten och matchningen det ger. Kommuner lyfter också vikten av att systemen behöver vara effektiva, tillgängliga och enkla för att skapa förutsättningar för delning samt att invånarna behöver känna trygghet i att systemen fungerar.

Motivation och enkelhet

Hur motiverade vi är och hur enkelt något är samspelar. Ju enklare något är ju mindre motivation krävs. När det är enklare att dela verktyg än att köpa egna är steget lätt att ta. Samtidigt, ju mer motiverade vi är ju mer komplexa saker klarar vi och ju mindre känsliga är vi för när yttre omständigheter förändras. Så om vi värderar att dela så tål vi att formerna för hur det går till att dela kommer att utvecklas framöver exempelvis.

Flera kommuner tar också upp att delning är efterfrågat och att det blivit enkelt och smidigt att dela. Det ökar förtroendet för kommunen att de bedriver delningsverksamhet och skapar nya mötesplatser för invånarna, och fungerar varumärkesbyggande. Delning skapar också ett ökat utbud med större variation och möjligheterna att tillgodose olika behov ökar. Utbudet av delningstjänster har skapat en vana vid delning som konsumtionsform.

Dela är det nya äga

I december 2014 gjorde PwC en studie i USA om delningsekonomin som visade att nästan sex av tio tillfrågade tyckte att "ha tillgång till" är den nya formen av ägande och att drygt fyra av tio upplever att själva ägandet i sig är en börda. United minds har undersökt hur unga i Stockholm vill bo i framtiden och ser ett ökande intresse för kollektiva boendeformer, mer gemensamhetsytor och även mindre egen bostadsyta om det innebär större gemensamhetsytor.

Kommunerna i vår undersökning lyfter också en "pryltrötthet" där intresset för att ha tillgång till saker, snarare än äga dem, växer. De anger också att brist på förvaringsutrymme, odlingsyta eller plats för att laga saker upplevs som drivkrafter. De ser också att det blivit mer socialt accepterat att låna, byta och dela med okända människor.

3.2 HINDER

Att förstå hindren och underlätta för delningsinitiativ är ett viktigt verktyg för kommuner. De nya formerna för delning är nya både för användarna, för kommunala verksamheter och andra aktörer som jobbar med delning. Det innebär ett nytt sätt att arbeta. De största hindren för delning inom kommunerna är ekonomiska hinder och bristen på enkelhet och anpassning av systemen. Flera kommuner adresserar målkonflikter. Hur kan vi utveckla näringslivet, bidra till ökad tillväxt och uppmuntra till större delning och resurseffektivitet? Hur kan vi stödja delning utan att sänka arbetsrätten eller förlora skatteinkomster? Hur kan vi dela inom ramen för likabehandlingsprincipen och konkurrenslagstiftningen?

Ekonomi

Hälften av de 30 kommuner som svarat på enkäten anser att det finns ekonomiska hinder för delningsverksamhet, både inom kommunen och mellan kommun och invånare. Främst på grund av olika betalningsmodeller och hur fördelningen av kostnader och intäkter utformas. Förvaltningar ser ofta till sina egna mål och ekonomi. En investering kanske blir billigare för kommunen totalt men påverkar vissa budgetar positivt och andra negativt då kostnader hamnar på ett ställe men vinsten kanske kommer senare, eller på en annan förvaltning.

Den politiska budgetprocessen är helt avgörande för en bra delningsekonomi i en kommun
– Hässleholms kommun

Ett annat hinder har varit behovet av att säkra finansiering. Även om förvaltningar skulle kunna dela på maskiner och verktyg så låter tjänstemän bli att lyfta möjligheten i rädsla att få en mindre budget nästa år om man inte visar att man behöver medlen. Lund har tittat på kommunövergripande långsiktiga lösningar på ekonomin över olika enheter för att hitta en bättre modell för att hantera fördelning av kostnader och intäkter. I ett fall tittade de på vilka kostnader serviceförvaltningen skulle få för att uppnå ett mål om fossilfrihet i kommunen. När vinsterna med det arbetet kunde synliggöras blev det lättare att fördela kostnaderna över olika förvaltningar.

Hållbarhet

Avsaknaden av data för att kunna följa upp miljöeffekter gör att det är svårt för kommuner att räkna på vinsten med delning. Likaså gör bristen på gemensamma mått eller indikatorer det svårt att jämföra den data som finns. Bristen på spårbarhet av kemikalier är också ett hinder. I vissa kommuner finns riktlinjer för kemikalieinnehåll, så att om det är oklart vad saker innehåller får de inte återanvändas. Flera kommuner arbetar med att fasa ut giftiga ämnen ur skolor och förskolor och om information om innehållet i begagnade möbler och leksaker saknas så återanvänds de inte.

Brist på enkelhet

Delningsverksamhet är ett nytt sätt att tänka och förhålla sig till kommunens resurser. Befintliga strukturer och system i kommunal verksamhet är inte anpassade för att hantera gemensamt ansvar för verksamhetsområden eller att dela produkter och tjänster. Delning innebär ofta samverkan mellan flera olika aktörer vilket kan göra att processerna går långsamt. Det finns sällan en samordnande funktion med ett övergripande ansvar för frågan om delning. Det är få som gjort ett strategiskt val att arbeta med frågan och satt upp mål på området. I Barcelona valde man att i kommunfullmäktige anta en gemensam strategi och budget för stadens olika verksamheter när det gäller delning. Och att starta en inkubator för att kunna stödja delningsekonomi från flera verksamheter.

Att införa ett "intern Blocket" har varit på tapeten länge och det var längesedan en motion blev godkänd. Processen att införa det har dock blivit utdragen, en orsak är olika förvaltningar som ska samarbeta, någon behöver ta kostnaden men kostnadsbesparingen gynnar alla. Även att frågan prioriteras bland alla andra frågor. Nyckelfrågan är hur bra man är på att samverka inom olika delar av kommunen.

– Karlstad kommun

Brist på plattformar

För många delningsinitiativ är de digitala systemen bärande. Avsaknaden av dessa är ett stort hinder. I Falun saknades tidigare en fungerande plattform för cykel och bilpooler med bra funktionalitet kring bokning och debitering vilket hindrat utvecklingen av delning. Att upprätta digitala plattformar för delningsverksamhet kan vara kostsamt och resurskrävande och det kan vara oklart vilken, eller vilka, förvaltningar som ska bära kostnaden. Det kan också vara svårt i en kommunal verksamhet att motivera en kostnad på kort sikt fast den kommer löna sig på sikt.

Brist på utrymme

För att delning och återanvändning ska fungera är matchningen mellan aktörer som har och behöver resurser, liksom tidpunkten för när resurserna är tillgängliga, avgörande. Många gånger behövs en mellanlagring mellan användningarna. I kommunala verksamheter kan brist på plats för att förvara inredning och möbler vara ett hinder. Malmö har utvecklat lagrings- och återanvändningsprogrammet Malvin, där använda möbler förvaras i ett centrallager och återanvänds där det är möjligt.

Brist på tillit

Brist på tillit och förtroende upplevs också som ett hinder. Det handlar dels om tillit till systemen, produkterna och tjänsterna som delas, att konsumenter inte litar på kvaliteten på begagnade prylar i samma omfattning som med nya saker eller litar på att tjänsten kommer att fungera. Det kan också handla om att de som delar och lånar inte känner förtroende till varandra. Malmö stads attitydundersökning till delning visar att tillit är det största hindret för invånarna att dela mer.

Juridiska hinder

Kommuner har löst frågan om hur de kan stödja och starta delningsinitiativ som cykel-och bilpooler och verkstäder utan att konkurrera med civilsamhället eller näringslivet på olika sätt. Andra frågetecken kring bilpooler har handlat om rykte och ansvar. Hur påverkas kommunens varumärke om bilar med kommunens logotyp används i negativa sammanhang? Vems är ansvaret om det händer något? Det finns behov att förtydliga hur likställighetsprincipen, som innebär att kommunen inte är fri att ge bort saker utan att det är väl reglerat med risk för att inte behandla medborgarna lika, går ihop med delning.

Göteborgs Stad har tagit fram en folder "Återanvänd i Göteborg stad" som stöd för den egna kommunen, men även för andra kommuner i juridiska frågeställningar. I den beskrivs hur förvaltningar och bolag juridiskt får dela och återanvända resurser. Avfall Sverige har också tagit fram guide #9: Juridiska förutsättningar för förebyggande och återanvändning.

Fixoteket, Göteborg. Foto: Johanna Montell

4

Hur ska vi dela?

4.1 KOMMUNENS ROLL

Det kan vara bra att fundera över vilken roll man som kommun vill ta när det gäller arbetet med delning. Vill man vara drivande och leda utvecklingen inom delning, vill man samverka med andra aktörer kring delningsinitiativ eller vill man främst se till att stödja och tillgängliggöra andras initiativ? Nedan presenteras tre strategiska ingångar till hur man kan se på, och jobba med, delning.

1. Ta ledningen

Initiera egna initiativ och led utvecklingen. Det kan handla om att identifiera underutnyttjade resurser, sätta strategiska och modiga mål och följa upp dessa, anpassa system så att de underlättar för och inte hindrar delning, föregå med gott exempel och att visa på samhällsvinster för andra aktörer.

2. Tillsammans

Samverka med andra kring delningsinitiativ. Till exempel genom att komplettera befintliga initiativ och förstärka sammanhang som finns, samverka med olika aktörer för att skapa bredare och starkare initiativ, bjuda in aktörer att prioritera i budget eller skapa gemensamma handlingsplaner och resurser, ta vara på engagemang som finns och att utveckla tilliten till delningsinitiativ och deltagande i dem.

3. Tillgängliggör

Tillgängliggör och underlätta för andras initiativ. Det kan innebära att utveckla system så att de förenklar för och uppmuntrar till delningen, synliggöra och lyfta fram initiativ som finns, tillgängliggöra dem genom de sammanhang och kanaler som finns tillgängliga, göra dem attraktiva i relation till andra val och att ge aktörer utrymme och underlätta för erfarenhetsutbyte.

4.2 FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR OLIKA STRATEGIER FÖR DELNING

1. Ta ledningen

För att kunna ta ledningen har framgångsfaktorer visat sig vara att sätta modiga mål och följa upp dessa, att visa på samhällsvinsterna och att våga göra satsningar och se hur de utvecklas.

Sätt modiga mål

Att ha tydliga målbilder och uttalade strategier för att arbeta med frågan är en framgångsfaktor. Det underlättar om det tagits ett politiskt beslut eller antagits styrande dokument kring delning. Det skapar ett mandat och en legitimitet. Finns det en tydlig utpekad riktning att kommunen ska arbeta med delning så är det lättare att motivera kostnader och underlättar för att hitta lösningar på ekonomiska och juridiska hinder. Många delningsinitiativ startas idag upp i projektform och saknar den långsiktighet som behövs både för att kunna skapa nya konsumtionsmönster och för att etablera dem som norm.

Bara i ett fåtal kommuner finns uppsatta mål och strategier specifikt för delning, men flera ser det som en del av andra mål, såsom hållbar konsumtion, klimat eller fossilfrihet. Lunds kommun har satt mål för att minska kommunens klimatpåverkan. I Göteborgs Stad har man gjort ett strategiskt val att jobba med delning och formulerat ett mål på de konsumtionsbaserade utsläppen per invånare. I Malmös miljöprogram skriver staden om hållbar konsumtion och lyfter särskilt fram delning. I Karlstads handlingsplan för hur kommunen ska nå miljömålen är det formulerat och budgeterat att man ska ta initiativ för att dela resurser.

Följ upp

Det saknas ofta uppföljning och data för att följa upp effekterna av delningsinitiativ. Att avsätta budget för att följa och utvärdera de initiativ gör att kommunen får bättre underlag för beslut. Att dela

med sig av informationen kan också få fler aktörer att satsa eller utveckla sina verksamheter. Eftersom många initiativ bygger på digitala plattformar finns det goda möjligheter att samla in användardata och räkna på hållbarhetsvinsterna gemensamt, såsom Skjutsgruppen gjort användardata tillgängligt för kommuner. Umeå och Faluns kommun lyfter fram att det är viktigt att analysera behoven och möjliga hållbarhets effekter så att resurser fördelas rätt. All typ av delningsverksamhet fungerar inte. Göteborgs Stad poängterar vikten av att ha beredskap för reparationer när kommunen ska dela med invånare, säkerställa att det finns resurser, tydliggör ansvar och att se över försäkringar både för de som besöker, de som jobbar och de som är volontärer.

Ta vara på samhällsvinsterna

Många kommuner ser samhällsvinsterna som de tydligaste resultaten av delningsverksamheter. Att det skapas mötesplatser, delaktighet, engagemang, trygghet, lokal förankring, och solidaritet genom att människor delar med varandra. De här resultaten verkar uppstå i större utsträckning genom lokala initiativ i samverkan med offentliga aktörer och civilsamhället. Aktörer som ofta har mindre och kortsiktigare resurser än de affärsdrivna. För att kommunerna ska utveckla delningsekonomi så att den också ger sociala samhällsvinster är stödet till denna typ av initiativ en viktig framgångsfaktor.

Våga prova

Det är nödvändigt att testa nya idéer för att veta vad som fungerar. En del har börjat med en mindre del av verksamheten för att utvärdera hur det fungerar där. Det fungerar på olika sätt på olika ställen runt om i en kommun och det är viktigt att titta på den aktuella kontexten och de förutsättningar som finns där och att inspireras av andras erfarenheter. Andra kommuner har istället valt att testa förvaltningsövergripande projekt för att underlätta samordning, införande och för att nyttan om det genomförs väl kan bli stor.

AMSTERDAM

Amsterdam var den första staden i Europa att kalla sig Sharing City. Där skapades plattformen De-elstad, av ett 40-tal aktörer, både ideella, kommersiella och offentliga, för samverkan kring delning. Det har varit en styrka lokalt men också för att påverka förutsättningarna för delning nationellt och internationellt. Staden har främst valt att följa utvecklingen och ta vara på möjligheter som uppstår. De har jobbat både med rundabordssamtal, nätverka av ambassadörer i staden och en handlingsplan för att utveckla delningsekonomin. Amsterdam var också den första staden som gjorde ett avtal med Airbnb 2014 för att uppmuntra delning av sin bostad, men förhindra illegal hotellverksamhet genom att sätta en maxgräns för antalet uthyrningsnätter och införa en turistskatt på de boende som Airbnb tar in som 2016 uppskattades till cirka 80 miljoner SEK.

www.amsterdamsharingcity.com

SAN FRANCISCO

San Francisco ligger i framkant när det gäller delning. Många stora initiativ startade här, bland annat Airbnb och Dropbox. Det allra första, så kallade "co-working spaces" upprättades också i San Francisco. Där kan man dela kontorsplatser och få tillgång till mer ytor för social aktivitet och interaktivitet. År 2012 lanserade staden en grupp för delningsekonomi, Sharing Economy Working Group för att utreda de ekonomiska fördelarna med de nya delningsföretagen och lyssna av företagens tankar kring policys och regleringar. Samma år fick också staden sin första chef för innovation, Jay Nath. Nath har sagt att städer är den ursprungliga delningsplattformen. San Francisco har ett antal projekt inom området, bland annat the Entrepreneurship-In-Residence program där några utvalda start-ups tillsammans med stadens ledande organ utforskar sätt att göra staden mer effektiv och lyhörd. Arbetet stödjer start-ups som arbetar med utmaningar kopplat till energi, utbildning och annan samhällservice. Ett annat projekt är The Living Innovation Zone (LIZ) program, som går ut på att förbättra trivselsn på offentliga platser genom teknologi och kreativa projekt.

mitpress.mit.edu/books/sharing-cities

2. Tillsammans

För att skapa delningsinitiativ tillsammans är framgångsfaktorer för kommunen att samverka och föra dialog, att ta vara på engagemang och att skapa tillit.

Samverka och dialog

Samverkan är en viktig aspekt för ökad delning. Inventera vad som redan görs i kommunen och fundera över hur det kan utvecklas. Prata med personal på biblioteken för att veta vad de ser för möjligheter och behov. Finns det idrottslokaler man inte tänkt på att öppna upp för fler? Eller befintliga arenor som kan användas mer inom exempelvis drivna bostadsrättsföreningar eller fastighetsbolag i kommunen? Det finns stor potential i samverkan och dialog med andra aktörer. Exempelvis så pratade Göteborgs Stad inför starten av Fixoteken med Second Hand-butiker i närheten kring samverkan. Att fråga medarbetare, föreningar eller invånare vad de faktiskt behöver och vill ha så att kommunen inte tar fram något som inte används eller att kommunen tar över en idé som någon annan tänkt testa. Tillsammans med civilsamhället och näringslivet kan kommunen skapa möjligheter till en väl fungerande delningsverksamhet.

Flera av de som intervjuats belyser att det i deras kommun finns en kultur av nytänkande, öppenhet och innovation. Samtidigt fastnar många delningsinitiativ i kommunernas stuprörsstruktur. Både ekonomiska och juridiska hinder kan stå i vägen. Det behövs samverkan och samordning inom kommunen, nu sker ofta initiativen inom en viss förvaltning. Delat ansvar är en utmaning så det finns behov av att skapa förutsättningar för

samverkan inom kommunen som samordningsansvar, gemensam budget eller stödfunktioner. Det är viktigt att tidigt föra dialog med berörda parter. Då kan eventuella farhågor och aspekter som uppfattas som hinder diskuteras och man kan hitta gemensamma lösningar.

Engagemang

En av slutsatserna i konsumentverkets inventering av kommunernas arbete för hållbar konsumtion från 2017 är att den viktigaste framgångsfaktorn var engagerade kommunpolitiker och tjänstemän och externa projektmedel. De externa projektmedlen ger möjlighet att satsa på nya områden vilket skapar engagemang och det krävs engagemang för att få externa projektmedel. Samtidigt gör beroende av enskildas engagemang och projektmedel det kommunala arbetet inom delning sårbart och kortsiktigt. Om delningsverksamheten ska bygga på befintlig personal så är det viktigt att få med sig alla inblandade. Att de är införstådda med syftet, att de vet vad de ska göra och att de känner att det är viktigt att de gör det. När det handlar om samverkansinitiativ har en nyckel varit att ge fortsatt utrymme för engagemang och inte ta över helt och hållet.

För att ta vara på engagemang är en framgångsfaktor att bygga på befintliga drivkrafter. Att se till att det finns utrymme för aktörer och individer med skilda drivkrafter att agera utifrån vad som är viktigt för. Att prova det som är nytt för den som gillar att vara först, eller förstärka vad som kan ses som norm för dem som vill göra som alla andra till exempel.

Tillit

Förtroende återkommer i de flesta undersökningar som en nyckel till delning. Malmö stads attitydundersökning om delning visar att tillit är det största hindret för att dela mer. Rachel Botsman, en av delningsekonomis förgrundsfigurer som skriver och forskar om hur teknik förvandlar förtroende och vad det betyder för livet, jobbet och hur vi gör affärer, ser en stor förskjutning av förtroende från institutioner till individer. Hon talar om tilltro som delningsekonomis valuta.

Även de intervjuade kommunerna lyfter tillit som en framgångsfaktor. Både tillit till varandra, till produkterna och till systemen. De affärsmässiga initiativen löser ofta tillit med hjälp av försäkringar. I de ideella initiativen är svaret på ökad tillit snarare delaktighet, gemenskap och trygghet med sammanhanget.

BARCELONA

Barcelona tog fram sin handlingsplan för delningsekonomi genom crowdsourcing där 120 förslag samlades in från intressenter. Staden har också en gemensam budget för delningsekonomi och har skapat en inkubator för delningsinitiativ där man kan få finansiering, juridisk rådgivning och kunskap.

Makers of Barcelona grundades för att skapa en mötesplats för att kunna knyta an till staden både socialt och professionellt och för att skapa tillsammans. Makers of Barcelona underlättar för samarbeten och skapande och har ett antal olika projekt och samarbeten inom entreprenörskap och kreativitet. De tillhandahåller verktyg för tillverkning såsom 3D-skrivare och har verkstäder för att dela kompetens och öppen delning av källkod. De hyr även ut yta för konferenser och möten.

www.shareable.net/blog/barcelona-crowdsourced-its-sharing-economy-policies-can-other-cities-do-the-same

STPLN – MÖTESPLATS FÖR IDÉER OCH KREATIVA PROJEKT

STPLN i Malmö erbjuder verkstäder, studior och kontorsplatser för användning. Här jobbar de med makerspace och är paraplyorganisation för flera olika initiativ såsom öppen verkstad, centrum för kreativt återbruk, cykelkök och cykelbibliotek. På STPLN arbetar de inkluderande, experimenterande och hållbart med teknik, hantverk, konst och kultur. Invånarna kan också få hyra in sig på STPLN och använda lokalerna till olika event och möten. Verksamheten får finansiellt stöd av bland annat Malmö stad.

stpln.org/

3. Tillgängliggör

För att tillgängliggöra och underlätta för delningsinitiativ kan framgångsfaktorer för kommunen vara att utveckla digitala plattformar, förenkla, ta vara på förändringar och att göra det attraktivt.

Utveckla digitala plattformar

Digitaliseringen är en av de faktorer som i störst utsträckning möjliggjort och format den stora bredden av delningsinitiativ. Digitala plattformar och nätverk har förenklat delning både genom att tillgängliggöra, sammanföra och lokalisera användare och det som ska delas.

Att följa och använda de snabbt växande teknologierna för att utveckla delning kommer att vara en framgångsfaktor. Block chain skapar ett mindre behov av administration och möjliggöra smarta kontrakt där hela systemet vet vad man kommit överens om genom att decentralisera internet. Artificiell Intelligens ger större möjlighet att matcha stora mängder ting och användare, att analysera beteenden och behov och skapa ett lärande system som utvecklas längs vägen. Internet of things där allt fler objekt är uppkopplade öppnar för mervärdet, som spårbarhet, att bära med sig sin historia, att stå i kontakt med sin kontext, att signalera vad som saknas.

Förenkla

Många av de hinder kommuner adresserar handlar om att systemen inte är anpassade för delning. Att ekonomiska, juridiska och administrativa system inte stödjer delning. Att se över vilka regler, riktlinjer, mallar och stödssystem som kommunen råder över som kan uppdateras, samordnas eller kompletteras för att underlätta för delning är en framgångsfaktor.

Ta vara på förändringar

Utforma de delningsinitiativ som kommunen är en del av så att de fångar användarna i de sammanhang där de är öppna för förändring. Genom förståelse av användarnas kontext kan delningen göras tillgänglig vid de platser, tidpunkter och situationer där de är extra mottagliga för en förändring. Till exempel i samband med andra förändringar i livet som vid flytt, när man får barn, byter jobb, eller i trygga sammanhang som hemma, bland vänner, eller med andra som redan har vanan att dela.

Ta också vara på de normskiften som uppstår som till exempel det ökande intresset av att ha tillgång till, snarare än att äga själv, eller att det är fint att ha tid att ta hand om och laga saker. Att göra det önskade till förval och behandla det som norm signalerar att det är så här man gör. Att information i sig skapar beteendeförändring är en seglivad myt. Påstående behöver kompletteras med ingångar till att agera. Om man får möjlighet att prova ett beteende är det troligare att man sen skiftar attityd snarare än att övertygas först.

Gör delning attraktivt

Det är mer framgångsrikt på sikt att locka än att hota. Forskning visar att positiva känslor gör oss mer nyfikna och lösningsinriktade. När vi upplever att vi har handlingsutrymme och kan påverka är det troligare att vi kommer agera. Att visualisera effekten av delningen gör handlingen begriplig och motiverad. Visualisering kan vara en framgångsfaktor både inför valet att dela, för att se effekten medan vi delar och som ett sätt att visa resultatet av att vi delat.

Hög status är en nyckel till att göra det attraktivt, som att status på begagnade kläder förflyttats till vintage, eller att ting med en historia har fått ett ökat värde. För matavfall sker både norm och statusskifte och har gått från att handla om donation till att vara en del av affären. Om man kan ge ett beteende högre status eller göra det till norm är också sannolikheten högre att det är ett beteende som fler anammar.

SEOUL

Att borgmästaren Park Wonsoon har varit drivande har spelat en stor roll för att delning prioriterats på så många områden. Han initierade från starten ett rådgivande utskott för att kunna förbättra och utveckla lagar och regler. Syften har varit att stärka tilliten och gemenskapen i samhället, övervinna sociala och miljömässiga utmaningar och samtidigt stärka den lokala ekonomin. Seoul har framför allt jobbat med hur staden kan underlätta för delningsinitiativ bland annat genom att finansiera plattformen Sharehub som samlar delningsinitiativ. Det har också gjort att de kunnat mäta utvecklingen av hur många som delar. Staden har också upplåtit parkeringsplatser för bilpooler och det finns möjlighet att få finansiellt stöd för grannar att få finansiering för lokala delningsinitiativ som skapar mötesplatser. Staden har också öppnat upp sina egna lokaler för andra aktiviteter.

mitpress.mit.edu/books/sharing-cities

SMARTA KARTAN – VISAR VÄGEN TILL EN MER RESURSEFFEKTIV KONSUMTION

Göteborgs Stad har tillsammans med föreningen Kollaborativ Ekonomi Göteborg tagit fram Smarta kartan. Via förvaltningen konsument- och medborgarservice har de ingått ett så kallat Idéburet Offentligt Partnerskap.

Smarta kartan är till för att underlätta för göteborgare och besökare att leva hållbart, genom att visa vägen till en mer resurseffektiv konsumtion med fokus på gemenskap, samutnyttjande och tillgång snarare än ägande. Smarta kartan synliggör verksamheter och nätverk i staden som till exempel cykelkök, bytesgrupper, klädbytardagar, gratisbutiker och digitala plattformar. Kartan har cirka 1000 besökare per månad och kommer fortsätta att utvecklas inom det nya nationella projektet Sharing Cities 2018-2020.

Inom Göteborgs Stad såg vi att många initiativ inom delningsekonomin ploppade upp i Göteborg runt år 2013-14, men att få invånare kände till dem, framförallt saknade vi helhetsbilden av vilka initiativ som fanns i Göteborg. Vi såg möjligheten att synliggöra de nya mindre initiativen inom delningsekonomin. Små initiativ som ofta har begränsade egna resurser att marknadsföra sig. Därför såg vi Smarta kartan som en möjlighet att skala upp och möjliggöra för fler invånare att hitta till dem.

– Göteborgs Stad

smartakartan.se

4.3 DELNINGENS POTENTIAL

I dagsläget är delningsekonomin andel av den europeiska marknaden liten men den växer snabbt. PwC uppskattar att delningsekonomin globalt kommer att omsätta 335 miljarder dollar år 2025. Nordeas årliga undersökning om delningsekonomi i Sverige visar att den stadigt växer. 2015 hade en av tio svenskar delat, 2017 var det 17 procent. De som är mer aktiva i delningsekonomin och också vill dela med sig ökar men är fortfarande en liten andel. Sustainable Brands undersökning från 2018 som har undersökt inställningen till delning visar att hela 83 procent är öppna för eller gärna lånar andras saker, att 53 procent är öppna för eller gärna lånar ut saker till andra gärna medan 49 procent är öppna för eller gärna äger saker tillsammans med andra. EU:s agenda för delningsekonomi lyfter fram några framgångsrika strategier från medlemsländerna:

- Skilj mellan invånare som erbjuder tjänster ibland och yrkesmässiga leverantörer med hjälp av fastställda tröskelvärden.
- Samarbeta med delningsplattformar för att underlätta att registrera ekonomisk verksamhet och betala skatt.
- Ta fram riktlinjer för tillämpningen av anställningsregler och krav på marknadstillträde för nya affärsmodeller.
- Kräv inte förhandstillstånd för korttidsuthyrning av bostäder.
- Se över kvantitativa restriktioner i transportsektorn och underlätta marknadstillträde för alla aktörer.

Nu finns ett momentum för kommuner att utforma hur delning går till och att skala upp delning till norm. Det finns en risk för att delningsekonomin skapar ohållbara konsekvenser. Taskrabbt, som började för att underlätta för grannar att hjälpa varandra med ärenden och sysslor, riskerar att skapa osäkra arbetsvillkor. Airbnb, som ville personifiera resor, riskerar att konkurrera ut tidigare verksamheter. Det finns stora samhällsvinster med att gå från en "Sharing economy" som fokuserar enbart på affärsmöjligheten till "Sharing cities" där delning har potential att bidra större till en hållbar utveckling. I den utvecklingen spelar kommuner huvudrollen. Även om hushållen står för 40 procent av den totala miljöpåverkan i samhället så är det beslutsfattare som driver fram de stora förändringar av kultur och konsumtionsmönster som sätter förutsättningarna för en hållbar konsumtion. Delning har potential att bidra både till nya företag och affärsmodeller, ekonomisk och ekologisk resurseffektivitet och samhällsvinster i form av större jämlikhet, solidaritet, delaktighet, trygghet och gemenskap.

- Lunds kommun har satt ett mål för att klimatpåverkan från kommunens konsumtion ska minska. Delning används som ett sätt för att nå målet och kommunens beslut att jobba avfallsförebyggande har underlättat.
- Faluns kommun vill ta fram bra plattformar för delning och utveckla tydligare målbilder och göra bättre uppföljning för att främja investeringar och få fler att tänka innovativt kring delning.
- Gävle kommun ser att delningstjänster behöver utvecklas i planering för nya bostadsområden.
- Även Umeå kommun ser stor potential i hur offentliga ytor kan utformas och användas mer och tittar på potentialen i mobilitetslösningar och att involvera fastighetsägarna på området.
- Göteborgs Stad har gjort ett strategiskt val att jobba med delning och formulerat ett mål på de konsumtionsbaserade utsläppen per invånare. Här pågår arbetet med hur delningen kan utvecklas och utökas. Kan bytesrum även bli delningsrum? Kan vi köpa ljus istället för lampor? Lek istället för leksaker? Sittplatser istället för stolar? De tittar också på vilken delning som har störst hållbarhetseffekt för att kunna prioritera initiativ bättre. Staden har även tagit fram ett material för hur staden kan underlätta för delningsekonomin.
- Karlstad har ett mål för att konsumtionen ska vara resurssnål och hållbar och har uttalat att de vill driva på utvecklingen mot en mer hållbar konsumtion och produktion. Kommunens handlingsplan för miljömålen inkluderar att ta initiativ för att dela resurser och budget för det.
- I Malmös miljöprogramms handlingsplan står att förutsättningar ska skapas för hållbara konsumtionsmönster. Tillgängligheten till produkter, kompetenser och tjänster såsom bil-, cykel- och verktygspooler, klädbibliotek, reparationsverkstäder och andra forum för byten, utlåning och återanvändning ska skalas upp och utvecklas. Miljöförvaltningen utreder också hinder och möjligheter för delningsekonomi inom två stadsdelar.

Dela mera, Göteborg. Foto: Karin Eriksson

5

**Källor till mer
inspiration**

Det finns många resurser online för att ta del av ytterligare verktyg och erfarenheter. Här har vi samlat ett urval som kan vara användbara.

Målgruppsarenan

Målgruppsarenan är ett workshopmaterial för att utveckla eller utvärdera lösningar för ett hållbart samhälle. Det hjälper er att förstå olika målgruppers drivkrafter, hinder och värderingar i relation till hållbarhet så att du kan anpassa dina lösningar till fler grupper. www.greenleap.kth.se/projekt/malgruppsarenan

Shareable

På plattformen finns en mängd verktyg och erfarenheter samlade från delningsinitiativ i världen. www.shareable.net

11 principer för sharing cities

Nätverket sherable.net har tillsammans tagit fram 11 principer för "Sharing Cities" i boken "Sharing Cities: Activating the Urban Commons," som baseras på över 100 case från 80 städer i 35 länder. www.shareable.net/blog/11-core-principles-for-sharing-cities

Sharing City Alliance

Ett nätverk med ett 30-tal städer som startades 2017 på initiativ av Amsterdam för att utbyta erfarenheter och samarbeta mellan städer. www.sharingcityalliance.com

Kommunguider från Nordamerika

One Earth har tagit fram guiden "Local Governments and the Sharing Economy" som ett stöd för kommuner i USA inom delningsekonomi: www.localgovsharingecon.com

Gulphs stad i Kanada har tagit fram en liknande guide för kommuner: guelph.ca/wp-content/uploads/NavigatingTheSharingEconomy.pdf

Governing The Commons

Ostroms designprinciper för vad som är framgångsrikt när en grupp tillsammans ska ta ansvar för en gemensam resurs har omsatts i praktiken av Labgov för delning på kommunnivå. www.labgov.it

Filmen Dela är det nya äga

En inspirationsfilm om vad delningsekonomi kan handla om av Karin Bradley regeringens utredare om delningsekonomi och filmaren Lotta., Ekelund finns på: www.delafilmen.info

Kommunkartläggning

Konsumentverket har gjort en kartläggning över vad kommuner jobbar med inom hållbar konsumtion: Rapport 2017:8 Inventering av kommuners arbete för hållbar konsumtion. publikationer. konsumentverket.se/var-verksamhet/rapport-2017-8-inventering-av-kommuners-arbete-for-hallbar-konsu

Juridiska guider

Avfall Sverige har tagit fram guide #9: Juridiska förutsättningar för förebyggande och återanvändning. I "Återanvänd i Göteborg stad" beskrivs hur förvaltningar och bolag juridiskt får dela och återanvända resurser: goteborg.se/wps/wcm/connect/fc259b3a-0d81-4ccf-bcad-4cee4d105191/%C3%85teranv%C3%A4nd+i+G%C3%B6teborgs+Stad+-+juridisk+v%C3%A4gledning.pdf?MOD=AJPERES

Forum för miljösmart konsumtion

Är en samverkans plattform med metoder och erfarenheter kring hållbar konsumtion i stort som konsumentverket står bakom: www.forummiljosmart.se

Dela prylar, yta, bil och tid. Rapport 2018:17

Rapporten i sin helhet finns för den som vill fördjupa sig på: <https://www.avfallsverige.se/kunskapsbanken/rapporter/>

Avfall Sverige är kommunernas branschorganisation inom avfallshantering. Det är Avfall Sveriges medlemmar som ser till att avfall tas om hand och återvinns i landets alla kommuner. Vi gör det på samhällets uppdrag: miljösäkert, hållbart och långsiktigt. Vår vision är "Det finns inget avfall". Vi verkar för att förebygga att avfall uppstår, att mer återanvänds och att det avfall som uppstår återvinns och tas om hand på bästa sätt. Kommunen och deras bolag är ambassadör, katalysator och garant för denna omställning.

Avfall Sverige Utveckling 2018:18

ISSN 1103-4092

©Avfall Sverige AB

Adress Baltzarsgatan 25, 211 36 Malmö
Telefon 040-35 66 00
E-post info@avfallsverige.se
Hemsida www.avfallsverige.se